

Генерал-мајор Здравко Понош, заменик начелника Генералштаба ВСЦГ



# О ПИТАЊИМА РАТА И МИРА

Униформа коју ми носимо сама по себи није мерило патриотизма. То што ми носимо униформу не значи да смо веће патриоте од лекара, професора или било кога другог... Међутим, у тим професијама могуће је да будете успешни, а да при том и нисте неки патриота. У нашој професији је то немогуће. У исто време неразумно је очекивати да неко само због патриотских разлога проведе радни век у Војсци занемарујући егзистенцијалне потребе своје породице. Ту мора бити заступљено и једно и друго – професионално и патриотско.



Генерал-мајор Здравко Понош, човек који изузетно цени знање, верујући да оно, фромовским језиком речено, више припада категорији бити, него категорији имати, тај свој став потврдио је и сопственом биографијом. Завршио је вредне и високе школе, а осим знања стекао је и искуство које му помаже да са места на коме је, боље, шире и јасније сагледа проблеме у којима се војска налази, могућности њиховог решавања, друштвени оквир, али и међународни контекст времена садашњег. Где грешимо и где други греше када је у питању војска, која је права мера односа патриотизма и професионализма за човека у униформи, хоће ли нам и када бити боље, и колико то боље од нас зависи или не зависи, само су неки тематски оквири о којима можете читати у разговору на овим странама.

*Која су, по Вашем мишљењу, кључна питања којима се Генералштаб Војске СЦГ мора позабавити у овом времену?*

– Да бих одговорио на то питање морам мало да се вратим у прошлост, јер да бисмо знали шта све морамо да урадимо, треба да видимо где смо. Да препознамо и схватимо да је војска деведесетих година била и употребљавана и злоупотребљавана. У њу није инвестирано, нити је дограђивана, и то што ми у овом тренутку имамо као проблем јесу последице те небриге и трауматичног периода од тих десетак и више година. Осим тога, та војска је пројектована шездесетих и седамдесетих, не само по величини, већ више по квалитету, за безбедносне изазове тог времена. А сви ми знамо да је то било време хладног рата. Чињеница је да је та војска непримљена изазовима новог доба. Сада када коначно имамо *Стратегију одбране*, која дефинише нове изазове, ризике и претње, створени су формални предуслови за пројектовање војске која је примерена нашим потребама за догледно време. Појединачно речено, политика је дала смернице за пројектовање војске. Следећи корак је изрода *Стратегијског прегледа одбране* као кључног документа којим се, на основи опредељења из *Стратегије одбране*, пројектује војска и шире – систем одбране. Решења која ће *Стратегијски преглед* понудити биће условљена са два корелативна параметра: пројекцијом војног буџета и захтеваним квалитетом војске. Између та два кључна параметра треба препознати какву ћемо војску да градимо. Министарство одбране понудиће стручну визију развоја Војске, а на власти ове земље је да се определи и преузме свој део одговорности. Која је улога Генералштаба у том процесу? Генералштаб најпре мора проактивно и креативно да учествује у изради таквог документа, јер је компетентан за тај посао и на њему је да касније спроведе верификована решења. Управо ће имплементирање тих решења бити суштина реформе. Други задатак Генералштаба је да током тог процеса обезбеди да Војска може у ходу одговорити на све безбедносне изазове који су пред њом и оне који би могли да се појаве. Свима треба да буде јасно да ми реформу не спроводимо у стерилним условима, као неке друге земље централне Европе. Ми имамо реалне безбедносне проблеме. Сликовито речено, Генералштаб мора да обезбеди да нам, док реновирамо кућу, намештај не покисне.

*Колико је у том процесу о коме говорите битан однос Генералштаба и Министарства одбране?*

– То је кључно. Генералштаб је институционално орган Министарства одбране, и све што радимо је наш заједнички посао. Од израде *Стратегијског прегледа одбране* до његове примене, посао који нас чека је заједнички, и то је прилика да нова организација Министарства и Генералштаба у потпуности заживи.

*У покушају да дефинишемо ситуацију коју сте затекли, занимљиво је чути од Вас какав мислите да је рејтинг Војске у јавности овог тренутка?*

– Кад говоримо о рејтингу Војске, говоримо у ствари о поверењу у Војску. Поверење се, уопште је познато, тешко стиче, а лако губи. То је проблем који ми сада имамо. Стање у Војсци је узрок рејтинга који она има у овом тренутку, али је све то у исто време и одраз стања у друштву. Чињеница је да се рејтинг Војске мења не само у зависности од стања у њој самој, него да на све то утиче и стање у друштву. Једноставно речено, стање рата или мира, већ само по себи утиче на рејтинг Војске у друштву, као и то да ли је систем аутократски, демократски, али то је теорија. У пракси је за рефлектовање стања у друштву на војску врло важно да ли је она професионална или је претежно заснована на служењу војног рока, какав је наш модел. Зато је стање у Војсци попут наше увек лакмус-папир стања у друштву. Да је Војска професионална, то би се мање одражавало. Овим не желим да пребацујем одговорност за стање у Војсци на стање у друштву, само желим да нагласим да су те две ствари повезане, и да је неопходно да обе стране делују на поправљању поверења у Војску. Да не говоримо о статистичким показатељима. Наш је задатак, у сваком случају, да зауставимо лош тренд, али не само ми из Војске и не само Министарство одбране, него и остале структуре извршне власти, законодавна власт, али и судска.

– Дели нас много тога. Професионализација је процес, веома скуп, и он не може да се догоди преко ноћи. Скупно нам је да одржавамо постојећу Војску, јер је непримљена времену и могућностима друштва, али је исто тако скуп да извршимо брзу транзицију у неку другу врсту војске, у овом случају говоримо о професионалној војсци. Дугорочно гледано, уважавајући искуства околних земаља, професионализација је добар избор. За све то време, као

*Поменули сте и да ми немамо професионалну војску. Ако смо се у том правцу упутили, шта нас од ње дели?*

што рекох, имамо реалне безбедносне проблеме и све што радимо морамо прилагодити тој реалној ситуацији. Нисам сигуран да је тренутак за радикално скраћење војног рока мудро одабран и зато верујем да ћемо морати да убрзамо процес професионализације, да уведемо категорију активне резерве и добровољног служења војног рока, уз одговарајући систем социјалних бенефиција.

*Имајући у виду све промене, транзиције, трансформације и интеграције које предстоје нашој држави и војсци у наредном периоду, занимљиво је чути који то професионални и вредносни профил припадника ВСЦГ одговара свему што нас чека? Где је у дефинисању тог профила, по Вама, права мера између човека струке, човека дуге и богате војне традиције и човека који одговара захтевима новог времена?*

– Традиција је веома значајна, њу не смемо занемарити. У нашој војничкој традицији постоје многи елементи који су вредни, које треба да негујемо, поштујемо и да се позивамо на њих. Навешћу само пример наших савезништава током историје, која ваља имати у виду. Она су нас често водила у победу, и то је нешто што не треба заборавити. Када говоримо о традицији, говоримо о моралној вер-



тикали војске. Војска без моралне вертикале тешко да може да опстане. Ваше питање доживљавам као питање односа између патриотизма и професионализма. То су, дубоко верујем, два параметра који један другог не искључују. Држава по правилу има веома рационалне разлоге да иде у рат. Тим рационалним разлозима је тешко оправдати зашто појединац треба да буде спреман да у таквом евентуалном рату изгуби свој живот. То се у историји показивало и доказивало много пута. Да би човек, јединка, био спреман да жртвује живот, потребно је много више од државног рационалног интереса. Потребна је мотивација, а она долази из поља етичког и емоционалног. За официре је то одувек била ствар односа према професији, на неки начин и социјална обавеза. За војнике је мотивација долазила из сфере емоционалног, које се напајало идеологијом, религијом... Оно што је константа, што трајно вреди, па вреди и данас, јесте потреба да се заштити породица, имање, кућа, начин живота... То је та аутентична веза емоционалног и рационалног која појединца доводи у ситуацију да буде спреман да се жртвује.

*Нови текст војничке заклетве више не садржи део: не жалећи да у тој борби дам и свој живот.*

– Ратови су увек подразумевали могућност да се у њима гине. Морамо водити рачуна о томе да у свима који су укључени у систем одбране постоји управо тај спој индивидуалног мотива и државног интереса. Онда резултати неће изостати. Исто тако је важно рећи да униформа коју ми носимо сама по себи није мерило патриотизма. То што ми носимо униформу не значи да смо веће патриоте од лекара, професора или било кога другог... Међутим, у тим њиховим професијама могуће је да budete успешни, а да при том и нисте неки патриота. У нашој професији је то немогуће. У исто време неразумно је очекивати да неко само због патриотских разлога проведе радни век у војсци, занемарујући егзистенцијалне потребе своје породице. Ту мора постојати и једно и друго заступљено – професионално и патриотско.

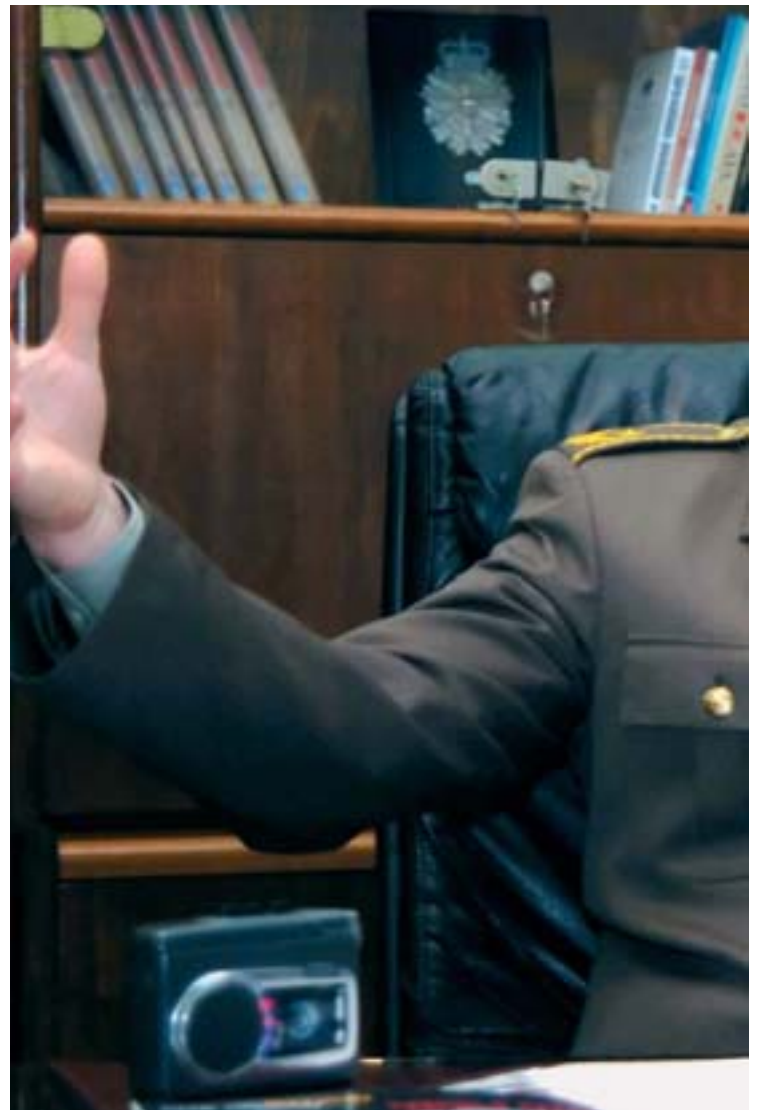
*На недавној седници Врховног савета одбране констатована је нужност модернизације ВСЦГ у складу са стандардима Партнерства за мир. Како је на истој седници потцртан и проблем финансирања ВСЦГ, чак и у области основних средстава, како мислите да ће се тај дисбаланс између потреба и могућности разрешити?*

– Саопштење са те седнице Врховног савета одбране указује само на то да рашчишћавање актуелног проблема са набавком војне опреме не сме да буде разлог да се заустави процес опремања Војске. С друге стране, Партнерство за мир не подразумева круте стандарде опремања. То нигде није дефинисано. Нико вас не тера да имате одређену врсту опреме, одређеног квалитета, а још најмање од одређеног произвођача. Партнерство за мир није никакав стандард опремања војске. Једини стандарди које оно захтева јесу они који омогућавају партнерима да буду партнери, да буду интероперабилни. Ту су три елемента значајна: да су партнери у стању да комуницирају истим језиком, да имају комуникациону опрему која им то омогућава и да имају усаглашене процедуре да би заједно могли да функционишу на вежбама и у стварним ситуацијама. Партнерство за мир није само војно питање већ је индикатор стандарда

целог друштва. Уосталом, међународна заједница препознаје припадност Партнерству за мир као показатељ да је инвестирање у ту земљу добар посао, сигуран и безбедан.

*Проблем финансирања Војске, али и стандарда њених припадника је горући и реалан. Какве су нам могућности да живимо боље, са нешто већим платама, грејањем...?*

– Да најпре видимо где у том смислу ми унутар Војске грешимо. Ми грешимо у планирању. Често то чинимо тако што су нам планови на једној страни стола, а новац негде другде, и те две ствари уопште не повезујемо. За почетак, наши планови морају бити реални, а свака ставка егзактно приказана у парама. Ми још увек патимо од инфлаторног планирања, када су нам планови имали оне три нуле у горњем десном углу, па нико није рачунао да ће то у стварности да функционише, јер ће инфлација за неки месец све то обезвредити. Папири у том случају служе само за бирократске циљеве, да се види да је нешто одрађено. Планирање нам мора бити сурово реално, морамо реално да изразимо наше потребе. Стратејски преглед одбране, који се управо ради, јесте кључни документ који ће трасирати реформу. Ако то добро урадимо, ако добро испланирамо колико новца имамо у односу на квалитет који желимо да постигнемо, и ако држава то буде испоштовала, а озбиљне државе то поштују – онда ми више нећемо имати ту врсту проблема. Да бисмо стигли до те здраве фазе, мо-



рамо прво да изађемо из минуса. Садашњи Генералштаб био би невероватно релаксиран када би државно руководство омогућило да кренемо од нуле. Да не крећемо од минуса. То би нам била највећа помоћ у реформи која нам предстоји.

*Били сте начелник Управе за међународну војну сарадњу Министарства одбране СЦГ. Са којим оружаним снагама је наша војна сарадња најинтензивнија и где је место наше војске, некада врло високо котиране, међу армијама Европе?*

– Нашу стратегију међународне војне сарадње засновали смо на два кључна елемента. Један обухвата циљеве међународне политике и спољнополитичке приоритете Србије и Црне Горе, а други је *Стратегија одбране*. То су изворишта наше стратегије међународне војне сарадње. На том основу дефинисали смо приоритетне области и земље. Регион коме припадамо и чију судбину у безбедносном смислу делимо је, наравно, кључан. Тако смо се и усмеравали. Развили смо врло успешну сарадњу са скоро свим земљама региона. Посебно са Италијом, Румунијом, Бугарском, Грчком, Македонијом... Сада се већ виде резултати кретања у добром смеру у сарадњи са Мађарском, Хрватском, Босном и Херцеговином, Албанијом... Осим земаља региона, наши кључни партнери у том смислу су Велика Британија, која нам је била и веза са Северноатлантским пактом после 2000. године, а сада је то Норвешка. Наша сарадња је веома успешна и са Холандијом, Белгијом, Немачком, Француском, Кином, где имамо официре

---

*Ми још увек патимо од инфлаторног планирања, из времена када су нам планови имали оне три нуле у горњем десном углу, па нико није рачунао да ће то у стварности да функционише, јер ће инфлација за неки месец све то обезвредити. Папири у том случају служе само за бирократске циљеве, да се види да је нешто одрађено. Планирање нам мора бити сурово реално, морамо реално да изразимо наше потребе.*

---

на школовању. Оживљава и наша војна сарадња са САД, посебно са њиховом Европском командом. Међутим, у односу на могућности и обострани интерес, ми смо тек у почетној фази те сарадње. Неопходно је да створимо правне предуслове, у виду закључивања одговарајућих међудржавних споразума који ће нам отворити прави ауто-пут у војној сарадњи са САД. Кључна област сарадње коју смо препознали, и коју желимо да проширујемо са релевантним војскама, јесте образовна сарадња. Таквом сарадњом наши људи стичу нова знања и искуства, што је дугорочан квалитет, а не корист само за једну генерацију.

Питали сте ме и где је место наше војске у Европи. Постоји стереотип који се често понавља – о четвртој нацији у Европи у војничком смислу. Веровали или не, тај стереотип има неколико земаља Источне Европе. Историчари који ваљано прате ту причу кажу да је такав ниво могао да нам се припише само у кратком периоду

после Другог светског рата. Објективно говорећи, у европским размерама ми смо војнички били најцењенији педесетих година прошлог века, када смо били скоро на уласку у НАТО. Међутим, мерила типа колико смо добри у односу на остале у Европи имају хладноратовски призвук. Данас је најважнија одредница то да ли сте ви корисник безбедносних услуга или сте у стању да те услуге пружате другима у оквиру система колективне безбедности. Верујем да ми имамо потенцијала за ово друго, и то треба да буде наш избор. Наши ресурси су веома солидни, додуше, мало несретно организовани, али је квалитет ту и он нам, професионално и такмичарски

гледано, обезбеђује праву меру компаративних предности у односу на друге војске у Европи, па чак и неке које су већ унутар НАТОа. Наши официри се са школовања у иностранству враћају са врло високим оценама. На то заиста можемо да будемо поносни.

*После Војнотехничке академије магистрирали сте на Електротехничком факултету у Београду, а касније сте завршили и Краљевски колеџ за одбрамбене студије у Лондону. Како је било то искуство, какав је то колеџ, и какве су сличности и разлике у изучавању те тематике код њих и у нашем војном и цивилном школству?*

– Краљевски колеџ за одбрамбене студије у Лондону јесте једна од најугледнијих школа те врсте у свету. Она нема искључиво командни профил, та област се само делимично изучава, али је то школа која тежишно даје две врсте знања. То су, најпре, знања из области међународних односа, која нам, између осталог, помажу да схватимо да кризе са којима се суочавамо у нашем региону нису ни прве ни последње те врсте. Школовање које вам даје перспективу широких погледа, не само на Европу него и на читав свет, а наслања се на акумулирано знање из британске богате државне, друштвене и империјалне прошлости, које вам омогућава да направите дистанцу, да се измакнете из своје невоље и сагледате суштину, заиста је вредно искуство. Друга димензија, не мање значајна, коју вам ова школа омогућује јесте квалификација да решавате проблеме у комуникацији између извршне и законодавне власти, са једне, и војске са друге стране. У пракси се показало да се често војска и политика не разумеју добро зато што, фигуративно речено, не говоре истим језиком. Знања која се стичу у тој школи помажу да се препозна шта то политика од војске тражи, а да се политици објасни шта војска заиста може од тога што се од ње тражи и да уради. Таква вештина је код нас ретка, а пракса из дана у дан показује да нам и те како треба. Знања из области лидерства и менаџмента такође су битан квалитет те школе. Ту се стекну и веома занимљива пријатељства и познанства, јер се све на крају сведе на то да ли сте као личности сличних афинитета, ма одакле долазили. Тако да сам за то време изградио пријатељство са израелским генералом, јорданским пуковником, колегама из Британије, Кине, Немачке, Пакистана, Аустралије, Украјине...





*Однос према војсци у било ком друштву, па и у енглеском и нашем, у суштини јесте питање односа према рату и миру, односа према виталним националним интересима.*

*Одговор на то питање ломи се на чињеници да ли постоји консензус друштвених елита око националног интереса који се зове национална безбедност. Војска је једна од кључних тачака на којој друштвене елите морају да остваре консензус.*

*У Британији је тај консензус давно постигнут и, уз ситне трзавице, одржава се и данас. Ми имамо проблем дисконтинуитета друштвених елита, а имамо и манир да често преиспитујемо не само своје поразе током историје него и победе.*

Што се тиче поређења школства, њиховог и нашег, постоје озбиљне разлике. Краљевски колеџ за одбрамбене студије нема свој наставнички кадар. Има само руководство школе, а наставу држе предавачи по позиву, веома угледни људи у својим браншма. Међу предавачима су актуелни или бивши министри, државници, један од предавача био је и краљ Јордана, до угледних професора, менаџера, попут директора компаније British Airways. За организацију семинара школа користи и партнерску везу са Краљевским колеџом у Лондону. Избор тема за дисертацију био је прилично слободан. Ја сам изабрао нешто што је сасвим изван балканског контекста, тема је била: *Приватне војне компаније – модерни плаћеници, или могући одговор на нове безбедносне изазове.* Та тематика је веома актуелна у рату у Ираку. Методологија наставе је у тој школи интерактивна, није конзервативна, за разлику од нашег школства које негује традицију старе пруске школе, где студенте називамо слушаоцима. То вероватно подразумева да они некритички слушају и прихватају, а тако се не ствара нови квалитет. Студент мора бити активан и креативан.

*Какви су Ваши непосредни утисци о месту које енглеска војска има у друштву? Можемо ли из тог искуства извући неке закључке?*

– Место британске војске у друштву је стабилно и давно утемељено. Они нису имали дисконтинуитете револуционарног типа, као ми. Официрски позив је цењена и добро плаћена професија, а како је код нас, то наши читаоци врло добро знају. Међутим, однос према војсци у било ком друштву, па и у енглеском и нашем, у суштини, јесте питање односа према рату и миру, односа према виталним националним интересима. Одговор на то питање ломи се на чињеници да ли постоји консензус друштвених елита око националног интереса који се зове национална безбедност. Војска је једна од кључних тачака на којој друштвене елите морају да остваре консензус. У Британији је тај консензус давно постигнут и, уз ситне трзавице, одржава се и данас, а ми имамо проблем дисконтинуитета друштвених елита, чак имамо манир да често преиспитујемо не само своје поразе током историје него и победе.

*После свих великих битака и бојева које смо водили током прошлог и свих претходних векова, шта је то за шта се на почетку новог миленијума вреди борити?*

– То је прилично филозофско питање. Одговор би, претпостављам, морао да буде такође филозофски.

*То и очекујемо.*

– Мени се чини да је миленијум као мерна јединица превелик да би човек, чији је век неупоредиво краћи, према њему дефинисао своје приоритете.

*Али је он и својеврсна вододелница времена, иако је, сложићемо се, тек искорак у нови дан.*



– Чињеница је да постоје вредности које се не мењају миленијумима. Натерали сте ме да размишљам које су то вредности које одолевају времену и тако дуго трају. Мислим да је важно да препознамо вредности цивилизацијског круга коме припадамо, а то је европски, или евроатлантски круг. Његови темељи су стари више миленијума, а њима доминирају слобода, лична и колективна, правда и љубав. Корене првог налазимо још у античкој Грчкој, правде у праву старог Рима, а љубави у хришћанству, или још шире, у аврамским религијама, да не увредимо људе који нису хришћани. Када говоримо о љубави, не мислим само на љубав између полова, већ на онај шири контекст који подразумева праштање, толеранцију, солидарност, милосрђе, давање... Наше је да се боримо за право да живимо у том и таквом систему вредности, без обзира на то што нас проблеми које имамо, недаће којима су изложена једна или две генерације, доводе у ситуацију да се питамо да ли је тај систем вредности одржив. Мислим да јесте и да је борба за право да живимо у њему – оправдана.

*То у шта верујемо, нас и најдиректније одређује као људе. Шта је то у шта Ви, после девалвације многих вредности, успевате да верујете?*

– Веровање је понајвише лична ствар. Рећи ћу вам радије шта ценим. Ценим знање. Фромовским језиком речено знање више припада категорији бити, него категорији имати. Туђом заслугом увек можете да останете без онога што имате, а да останете без онога што јесте, то можете само својом заслугом.

*Пред Вама је трећи број "Одбране". Какви су утисци?*

– Направили сте корак напред, с тим што се питам зашто тај корак није учињен раније. Више година уназад нисам читао војна издања, јер ми се није допадао начин на који се писало. "Одбрана" је за мене пријатно изненађење. ■

Драгана МАРКОВИЋ  
Снимио Горан СТАНКОВИЋ